

FRIEDRICH NIETZSCHE

WAGNER

Traducere din limba franceză
de **Ileana Littera**

GRAFOART

SUMAR

I. NIETZSCHE CONTRA WAGNER

CUVÂNT ÎNAINTE

1. Aici îl admir
2. Aici îl critic
3. Aici îl consider un pericol
4. O muzică fără viitor
5. Noi, cei aflați la antipod
6. Wagner, apostol al castității (I,II)
7. Cum m-am despărțit de Wagner (I,II)

EPILOG (I, II)

II. CAZUL WAGNER

CUVÂNT ÎNAINTE

SCRISOARE DIN TORINO

POST-SCRIPTUM

AL DOILEA POST-SCRIPTUM

EPILOG

I

NIETZSCHE CONTRA WAGNER

PREVIZUALIZARE

CUVÂNT ÎNAINTE

Capitolele care alcătuiesc acest eseu au fost extrase, în urma unei selecții nu lipsite de prudență, din câteva scrieri ale mele mai vechi – unele datând chiar din 1877 –, scrieri pe care le-am scurtat astfel destul de mult și căroră, în unele pasaje, le-am lămurit mai bine înțelesul. Citite împreună, ele nu vor lăsa să mai subziste nicio îndoială în privința mea și a lui Wagner: suntem diametral opuși. În plus, se va vedea limpede că textele de față se adresează psihologilor, *nu* germanilor... Căci sunt citit pretutindeni, la Viena, la Sankt Petersburg, la Copenhaga, la Stockholm, la Paris, la New York, dar *nu* și în această câmpie a Europei numită Germania... Și așa avea, poate, o vorbuliță de șoptit și la urechea domnilor italieni, la care *țin* tot atât de mult... *Quousque*

Friedrich Nietzsche

1. Aici îl admir⁴

Cred că, de cele mai multe ori, artiștii nu știu la ce anume se pricep cel mai bine: sunt prea orgolioși ca să-și dea seama de asta. În loc să urmeze exemplul acelor plante firave, dar rare și frumoase, care par să înțeleagă că se pot împlini și atinge adevărata perfecțiune doar într-un pământ prielnic dezvoltării lor, ei nu încetează să aspire la ceva cu totul diferit de structura lor intimă, la ceva mai măreț, oricum mai prestigios decât le-ar impune-o înclinațiile lor naturale. Astfel, neprețuind la reala lor valoare roadele obținute în propria grădină și în propria vie, artiștii nu fac decât să ne arate cu orice prilej discrepanța existentă între felul în care simt și felul în care gândesc. Iată un muzician deosebit de înzestrat, renumit pentru măiestria cu care găsește accentele potrivite

⁴ Text extras din *Le Gai Savoir*, Cartea a doua, § 87 (Despre vanitatea artiștilor), Leipzig, 1882, reeditare 1887 (n.red.).

2. Aici îl critic

Cele spuse mai înainte nu înseamnă că socotesc această muzică sănătoasă, mai ales atunci când ne vorbește despre autorul ei, adică despre Wagner însuși.

Obiecțiile mele în privința muzicii lui Wagner sunt obiecții de natură fiziologică și nu văd de ce ar trebui să le îmbrac în formule estetice. La urma urmei, estetica nu este altceva decât fiziologie aplicată. Adevărul – *mon petit fait vrai*⁵ – este că încep să nu mai respir normal de îndată ce această muzică acționează asupra mea; imediat, piciorul meu se enervează și se revoltă împotriva ei: el simte nevoia de mișcare cadențată, de ritm, de dans, de marș – nici măcar tânărul împărat german n-ar putea mărșalui în ritmul marșului imperial al lui Wagner! –; piciorul meu pretinde ca muzica să-i ofere *deliciile* pe care le găsim în pasul cadențat, în mersul vioi, în dans. Dar oare stomacul meu, inima mea, circulația sângelui nu protestează și ele? Iar intestinele nu se află, de asemenea, în suferință? Mai mult decât atât, oare n-am răgușit brusc? Ca să

⁵ În franceză în text („faptul adevărat, real, pe care îl invoc”).

4. O muzică fără viitor

Dintre toate artele ce izbutesc să înflorească pe solul unei culturi oarecare, muzica apare întotdeauna ultima, aidoma acelor plante târzii care, având pesemne rădăcini mai adânci, răsar de-abia atunci când suratele lor, ajunse la maturitate, au și început să dea primele semne de ofilire. Spiritul creștin al Evului Mediu și-a aflat ecoul doar în creațiile măștrilor olandezi, arhitectura compozițiilor lor sonore fiind, firește, sora mai mică a artei gotice, recunoscută însă ca egala acesteia sub aspectul legitimității și al autenticității. Tot ce a fost mai valoros în gândirea lui Luther și a celor înrudiți ca spirit cu luteranismul și-a găsit expresia în creația lui Händel: caracterul eroico-iudaic care i-a dat Reformei măreția ei. Căci *nu* Noul, ci Vechiul Testament a devenit muzică. Epoca lui Ludovic al XIV-lea, clasicismul lui Racine și al lui Lorrain¹² și-au răsfrânt întreaga strălucire numai în acordurile de aur ale muzicii lui Mozart. Și numai în operele lui Beethoven și Rossini s-a făcut auzit

¹² Claude Lorrain (1600-1682), pictor și desenator francez, unul dintre marii măștri ai peisajului „istoric” (n.tr.).

Wagner și lui Schopenhauer... Orice artă, orice filozofie trebuie considerate ca un reazem al vieții în ascensiunea sau în decăderea ei; ele implică întotdeauna suferințe și suferinzi. Dar există două feluri de suferinzi: pe de o parte, cei care suferă din pricina unui preaplin al vieții și care vor o artă dionisiacă și, deopotrivă, o viziune tragică asupra vieții atât interioare cât și exterioare; pe de altă parte, cei care suferă de o sărăcire a vieții și care nu-și doresc decât calmul, tihna, o mare neagitată *sau*, dimpotrivă, beția, convulsiile, amorteala pe care i le procură omului sărăcit de viață arta și filozofia. Să se răzbune pe viața însăși – iată cea mai voluptuoasă dintre toate bețiile la care poate el visa. Acestei duble necesități îi dau satisfacție Wagner ca și Schopenhauer: ei neagă viața și, tocmai pentru că o neagă, sunt antipozii mei. Ființei clocotind de viață – Dyonisos, omul dionisiac – ei bine, ei nu-i place doar să privească spectacolul înfricoșătorului și al enigmaticului care înfioară, ci o desfată fapta îngrozitoare în sine și tot acest exces de distrugere, de dezagregare, de negare; pentru ea, răutatea, absurditatea frizând nebunia, urâtenia sunt permise în societate, tot așa cum sunt permise și în

6. Wagner, apostol al castității

I

Între senzualitate și castitate nu există neapărat o opoziție; orice căsnicie trainică, orice dragoste adevărată nici măcar nu își pune această problemă. Dar chiar dacă admitem că opoziția cu pricina există realmente, nu e obligatoriu ca ea să fie tragică. Așa stau lucrurile cel puțin pentru toți muritorii care, având o fire mai robustă și un caracter „dintr-o bucată” sunt departe de a include dualitatea ființei lor – echilibrul instabil între înger și bestie – printre principiile contradictorii ale existenței. Ba chiar unii scriitori – socotiți printre cei mai subțili, cei mai fini psihologi, precum Hafiz¹ sau Goethe – au văzut în această opoziție o atracție în plus... Asemenea contradicții au darul de a face viața mai ispititoare... Nu e mai puțin adevărat că atunci când nefericitele animale ale lui Circe² sunt

¹ Cel mai mare poet liric persan (1320-1389) (n.tr.).

² Celebra magiciană din insula Aeaia (pomenită în *Odiseea* lui Homer) care îl găzduiește vreme de un an pe Odysseus (Ulysses). Atinși de bagheta ei vrăjită, argonauții (tovarășii lui Odysseus) sunt prefăcuți cu toții într-o turmă de porci. Până la urmă, Odysseus

Keller³... Am fi dorit ca *Parsifal* să fi fost conceput cu mai multă detașare, cu un soi de veselie lipsită de remușcări, ca un episod final și ca o dramă satirică prin care poetul tragic Wagner să fi arătat, într-un mod convenabil și demn de el, că se desparte de noi, de el însuși și *mai ales de tragedie*. Și că o face compunând o parodie în care dă frâu liber fanteziei, o parodie a tragicului, a teribilei și înfricoșătoarei gravități veșnic înlăcrimate, veșnic plângărețe cu care era privită viața odinioară, o parodie a unui stil, a unor *forme definitiv apuse*, a tot ceea ce este nefiresc, a tot ceea ce este contra naturii în idealul ascetic. Ar fi trebuit ca *Parsifal*, această operetă *par excellence*⁴, să fie hohotul de râs secret al creatorului superior, triumful ultimei și supremei sale libertăți de artist și de om.

Dar putea oare Wagner să râdă de el însuși? Cum am mai spus, ar fi fost de dorit să o facă. Căci ce ar fi *Parsifal* luat în serios? Avem într-adevăr nevoie (cum au afirmat unii doar

³ Scriitor elvețian de limbă germană (1819-1890). Autor de nuvele și romane, remarcabil prin umorul său ca și prin justetea observației psihologice (n.tr.).

⁴ În franceză în text.

de la țelul nostru, și pentru orice virtute, chiar dacă ea ar vrea să ne protejeze de rigorile asumării propriei responsabilități. Ori de câte ori ne îndoim de dreptul nostru la realizarea menirii noastre, ori de câte ori începem să căutăm un subterfugiu care ne-ar mai ușura povara, ne îmbolnăvim. Ne refugiem în boală. Ce soluție bizară și deopotrivă îngrozitoare! Ce scump trebuie să plătim fuga de greutatea, de duritatea îndeplinirii adevăratei noastre misiuni! Iar dacă vrem să ne însănătoșim, ei bine, n-avem de ales: trebuie să ne încovoiem sub o povară și mai grea decât cea purtată mai înainte.

datorez și filozofia mea... Doar o mare suferință ne eliberează cu adevărat spiritul, ea sădește în noi suspiciunea, imensa suspiciune care face din orice U un X, un X veritabil, adică acea literă care, din spatele penultimei, ne-o arată, ascunsă, pe ultima... Doar o mare suferință, îndelungată și lentă, aidoma unui foc mocnit în care ardem încet, înăbușit, ne constrânge pe noi, filozofii, să ne retragem în ultimele noastre redute și să renunțăm la orice încredere, la toată acea indulgență, cumsecădenie, compasiune, mediocritate care, poate, alcătuiau mai înainte omenia noastră, altruismul nostru. Mă îndoiesc că o asemenea suferință „ne face mai buni”; sunt sigur, însă, că ne face mai profunzi... Fie că învățăm să-i opunem orgoliul nostru, sarcasmul nostru, voința noastră – aidoma aceluia indian care, torturat cu cruzime, se socotește răzbunat dacă își potopește cu injurii călăul –, fie că fugim de suferință refugiindu-ne în neant, în abandon, în uitare, în anihilarea mută, surdă și inflexibilă a propriului Eu, așadar, indiferent de soluția aleasă, la capătul acestor lungi și primejdioase exerciții de autodominare ne transformăm, devenim alți oameni, cu câteva semne de întrebare în plus și, mai cu seamă, cu

știm că a nu ține morțiș să vedem orice lucru în adevărata lui lumină, a nu ține morțiș să fim prezenți pretutindeni, să înțelegem totul, să știm totul este, pur și simplu, o chestie de bună-cuviință. *Tout comprendre c'est tout mépriser*². „Este adevărat că bunul Dumnezeu e peste tot?”, o întreba o fetiță pe maică-sa. Și continua: „Nu cred că e ceva cuviincios”. Aviz filozofilor! Ar trebui să avem mai mult respect față de pudoarea cu care natura s-a ascuns mereu în spatele atâtor enigme și incertitudini. Poate că adevărul este o femeie *qui a des raisons de ne pas laisser voir ses raisons*³... Poate că o cheamă, în greacă, Baubo⁴... Oh, grecii ăștia... ei știau să trăiască! Pentru asta nu e nevoie decât să ai curajul de a te opri la suprafața lucrurilor, la învelișul lor, de a proslăvi aparența, de a crede în forme, în

² În franceză în text („Să înțelegi totul înseamnă să disprețuiești totul”).

³ În franceză în text („care are motivele ei de a nu lăsa să i se ghicească motivele”).

⁴ În imnul orfic închinat lui Hecate, zeița este numită „Baubo, broasca râioasă”. Din cauza analogiei sonore a numelor, orficii o asimilaseră pe Hecate zeiței egiptene Hehe-t, al cărei simbol animalic sacru este broasca. Astfel, atribuită lui Hecate, broasca devine simbolul luminii nocturne (n.red.).